

Szentkirályi András – Virágh László

Emléksorok Geszler György Tanár Úrról

„Én vagyok Magyarország legnagyobb zeneszerzője” – tette próbára az új növendékek humorérzékét, s huncut mosollyal figyelte, hogy mikor esik le a húsz fillér az első megrökönyödés után a tanítványoknál.¹ Nagyon magas, az akkori szegényes idők közepette² is elegáns megjelenésű úr volt. Nemcsak a külsejében. Soha nem hallottam, hogy a hangját felemelte volna. Semmiféle negatív élményem nem volt vele kapcsolatban. A dilettáns, feladatát megoldani képtelen zeneszerző-növendék sokadik értetlenkedő és okvetetlenkedő kérdése után is csak annyit mondott: „Aki nem tud arabusul, ne beszéljen arabusul.” Az igényességet nem tette egyenlővé a kegyetlen szigorúsággal. Nem okozott az embernek feszültséget, szorongást, de érdekes módon ez nem volt akadálya az eredményes haladásnak. Az összhangzattani szabályokat fejből diktálta le saját fogalmazásban, briliáns stílusban. Még véletlenül sem fordult elő, hogy kettő szextet mondott volna második szext helyett (mint ahogy ma, sajnos, az is így használja az akkordok sorszámneveit, aki egyébként nem mondana „ötkerület”-et ötödik helyett). Elképesztően hosszú (legalábbis akkor nekem annak tűnt) írásbeli példákat adott fejből, és pár perc múlva tévesztés nélkül megismételte. Az ember a kalaptű-hasonlattal egy életre megtanulta a szólamvezetés szabályát – a közös hang megtartásával – a zongorán való játék során: „Képzeld el, hogy a közös hangot játszó ujját egy kalaptűvel rögzítjük, nem mozdulhat el, csak a többi.” Bevallom, ezt a hasonlatot én is szoktam használni, de a mai növendékek előbb el kell magyarázni, mi is az a kalaptű. A tradíció továbbélése, a régi világ levegője érintette meg az embert, amikor álzárlat helyett néha csalzárlatot mondott. Látom, ahogy jellegzetes mozdulattal lecsereéli szemüvegét és közel hajol a füzethez, villámgyorsan átfutja a feladatot (van összehasonlítási alapom: a hozzánk látogató szakmabelinek ehhez háromszor annyi időre volt szüksége), s diadalmasan (de sose bántóan) felkiált, ha tiltott párhuzamot talál. Szemében, szája szélén ott bujkált a mosoly. Hangja árnyaltan rezonált, karcmentes, olajosan sima volt. Jellegzetes nevetésére emlékezve ma is megvidámodik az ember. Gyakran mondta, hogy az egyes hangnemeknek a zeneszerzők számára határozott karaktere, színe van. Például a C-dúr a puritán egyszerűség, a G-dúr takaros, az F-dúr a pasztorális, a Fis-dúr piros, míg a Gesz-dúr bordó.

Büszke volt négy szép, tehetséges lányára. Büszke volt rá, hogy a zenetörténetben (Bach és Sosztakovics után) ő a harmadik, aki 24 prelúdium és fűgát komponált. Az akkori zenepolitika felülről eldöntötte, ki juthat szóhoz, ki nem. Ő a kirekesztettek közé tartozott. Hozzánk, gyerekekhez ez annyiban ért el,

¹ Nem volt szabad tanár úrnak szólítani, csak Gyuri bácsinak. Időnként ránk is szólt: „Minden tanár számár!” (Virágh László jegyzete)

² Az 1950-es évek közepe (a szerkesztő megjegyzése)

hogy csodálkoztunk: míg más hangversenyek a nagyobb termekben zajlanak, Gyuri bácsi műveinek meghallgatására egy családi méretű osztályterembe kaptunk meghívást. Egyébként Almásy László játszott, nagyszerűen. Egyszer pedig szövetségi gyűlésről³ jött közvetlenül órára, s eléggé dohogó hangulatban volt, de szemmel láthatóan nem velünk volt baja, hanem a rossz hírekkel, melyeket ott kapott a műveivel kapcsolatban.

Rengeteg tanítványa állta meg kiválóan a helyét a Zeneakadémián, főiskolákon. Figyelemmel kísérte pályafutásukat. Idős korában, mikor már nagyon megromlott a látása, s régi tanítványa az utcán megszólította, előfordult, hogy a hangjáról ismerte csak fel. Mindig nagyon örült az ilyen találkozásoknak, kikérdezte az illetőt, mivel foglalkozik, hogy halad. Sokan nyilatkozták, hogy máig abból élnek, amit nála tanultak.

Tanításban is maradandót alkotott.

[Geszler György (1913. február 1., Budapest – 1998. január 9., Budapest) a félreállított, perifériára szorított zeneszerzők egyike volt az államszocializmus évtizedeiben. Emblemikus művei: *Petőfi-szvit*; *Két gépetűd zongorára* (1933: *Búgócsiga*: <https://youtu.be/Y7yfM9arp2o> és <https://youtu.be/p4llvVeQC7Y>; *Síneken*: <https://youtu.be/GmpNizYB1Ms>); *24 prelúdium és fuga* (1958–59). Művészbárság fűzte Victor Vasarelyhez, akinek képei számos művének ihletői lettek; erősen konstruktív hajlama egyébként is a képzőművészethez közel állóvá teszi Geszler életművét. Műveinek jegyzéke: https://www.klassika.info/Komponisten/Geszler_Gyoergy/dokument_werke.pdf]

³ A Magyar Zeneszerzők Szövetsége, amely az ötvenes években állandó fóruma volt a zeneszerzőkre történő politikai nyomásgyakorlásnak. A fenti sorok ennek „hangulatát” érzékeltetik (a szerkesztő megjegyzése).

Virágh László

Sz kirandroszról

Szentkirályi András (1939–2002) néha a Sz kirandrosz álnevet használta. Amikor annak idején elsétáltam az erdő mellett (Budakeszin) található kis szobája felé, Mozart *Egy kis éji zenéjéből* füttyültem a jelünket. Ha otthon volt, hallatára kinézett, és vagy elmentünk egy kicsit erdőt járni, vagy bementem hozzá, és ő végigjászotta nekem Beethoven aznapi, egy-két szonátáját. Apjától örökölt hatalmas zseborája karórává alakítva lötyögött a csuklóján, de szemmel láthatólag ez nem zavarta túlságosan. Sok minden előkerült még. Csajkovszkij, Liszt és egyéb zongoraversenyek részletei, saját kompozíciói. Zenei műveltségemben óriási segítség volt ez. Sajnos, nem egy gimnáziumba jártunk. Ő a

konziba, én a (ma ismét ciszter gimnázium) József Attilába. Gyönyörű nővérét, Klárát („önkéntes vöröskeresztes ápolónóként a József körút és az Üllői út sarkán, elsősegélynyújtás közben, golyótól találva, hősi halált halt” 1956-ban) csak távolról csodáltam. Ott járt el a házunk előtt munkába menet.

András később beköltözött Budára, így elszakadtunk egymástól. '56 után, apja kifejezett „parancsára” disszidált, mivel valószínűleg kivégezték volna.

„Tudod, annak idején harcolással foglalkoztam” – mondta, amikor először hazalátogatott, talán a hetvenes évek végén. Egy alkalommal elfogták, többedmagával beteretlék őket egy nagyáruházba, felöltöztették őket drága ruhákba, ékszereket, aranyláncokat aggattak rájuk, és fegyverrel a kezükben lefényképezték őket mint „fosztogató elemeket”. Azután szabadon engedték őket. A személyi igazolványukban furcsa, morzeírásra emlékeztető jeleket találtak később, a középső lapok varrása alá rejtve. Így hát apja elővigyázatossága nem volt fölösleges. Egyébként ilyen jelek mindenki személyijében megtalálhatók voltak, az enyémben is. Nyilván az, aki beavatott volt, tudta is, hogy mit jelentenek. Mindenkinél mást és mást.

Amikor végre hazajöhetett, egy nemzetközi konferencián az MTA Zenetudományi Intézetében tartott előadást *Bartók és a XX. század zeneszerzői* címmel. Ebben kifejtette véleményét arról, hogy a modern szerzőknek nem egymás számára kellene komponálniuk, hanem a közönségnek. Közérthetően. Ezen az előadáson mondta: „Képzeld el, hogy operába mennek. A Toscát szeretnék megnézni. Kezdes előtt az igazgató kijön a vasfüggöny elé, és bejelenti, hogy műsorváltás van, a Tosca helyett Schönberg *Pierrot lunaire*-je megy.” Jelen lévő jeles kritikusunk dühödten bekiabált: „Ez demagógia!” Előadás után odament Andrásához és bocsánatot kért, aki mindkét megnyilvánulást sikernek könyvelte el. Örölnünk kell – mondta nekem később –, hogy a zene még mindig ilyen indulatokat tud kiváltani az emberekből.

Ami alkotói munkásságát illeti, hosszú ideig avantgárd szerzőként tartották nyilván, még sakktablára is komponált. A későbbiekben letért erről az útról. Nekem úgy mondta, elege van abból, hogy a legtöbb modern mű egyetlen előadást érjen csak meg. Így kárba vész a rengeteg próba, tanulás, a zenészek többnyire kerülnek azt, hogy ilyen műveket műsorra tűzzenek, hacsak nem barátságból vagy szíveségből. Ettől kezdve, amint megírt egy művet, természetesen a konvencionális közzelebb eső stílusban, mielőtt bemutatóra került volna sor, konzultált az előadóval, együttesekkel – az egyes hangszerek természetéről, legkedveltebb fogásairól –, azért, hogy nagyobb kedveléssel játsszák, és a közönségsiker sem maradt el.

[Szentkirályi András zeneszerző alig tizennyolc évesen kényszerült elhagyni Magyarországot az 1956-os forradalomban játszott szerepe miatt. Az USA-ban települt le, és ottani egyetemeken tanított, később szabadúszó zeneszerző lett. A bartóki hagyományok folytatójának vallotta magát. Évtizedeken át dolgozott az *Ómagyar Mária-siralom* megzenésítésén. A Kanadai Rádió számára magyar nyelven adott interjúja Vancouverben (1978):

https://levszentkiralyi.files.wordpress.com/2012/07/cbc_radio_interview_hungarian.m4a

– a szerkesztő]